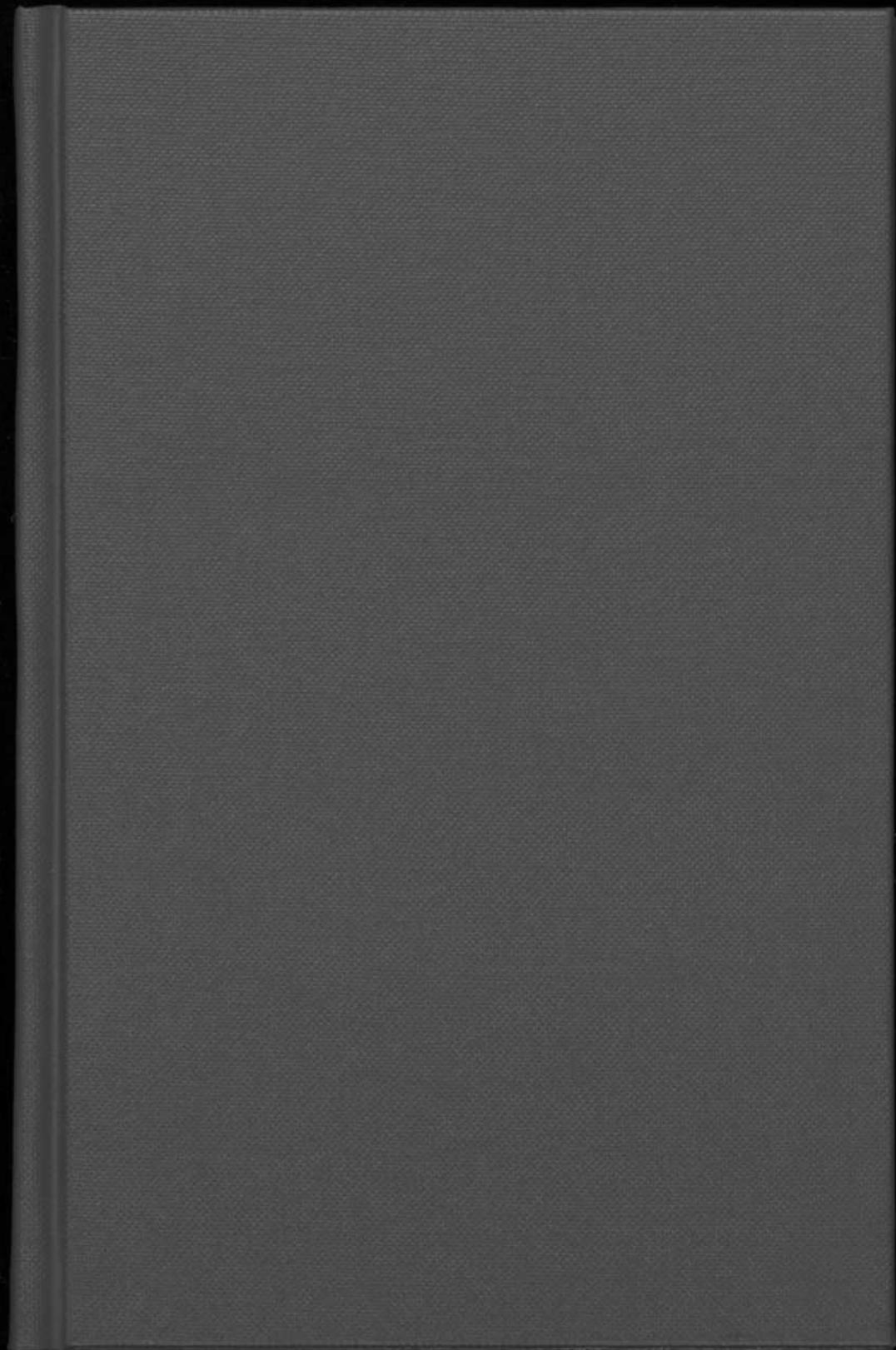

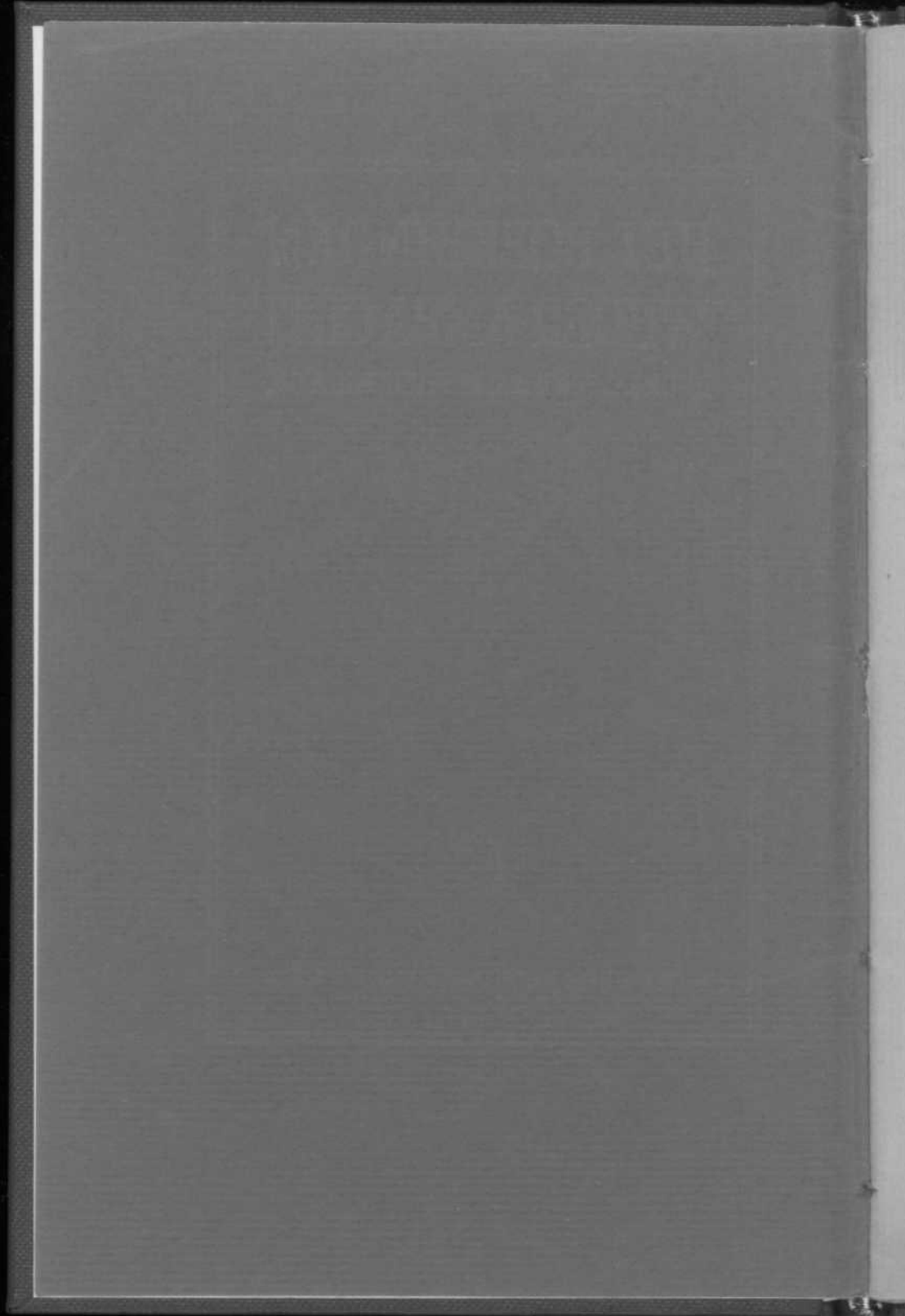

HET BOEKBINDEN WEDER AMBACHT!

DOOR J.C. FENTHUR, BESTUURSLID A.G.S.

GEDRUKT AAN DE AMSTERDAMSCH E GRAFISCHE SCHOOL

BAND
HOE
DE FE

HET BOEKBINDEN WEDER AMBACHT

DOOR

J. C. FENTHÜR

*Het volk dat de ontwikkelste arbeiders heeft
zal het rijkste en machtigste worden, omdat de
arbeid van dat volk de beste zal zijn.*

RICHARD COBDEN

GEZET AAN DE AMSTERDAMSCH E GRAFISCHE SCHOOL

2 157957529

HET BOEKBINDEN WEDER AMBACHT!

I

Het boekbinden, weder ambacht, klinkt dat niet als eene schijnbare tegenstrijdigheid? Misschien wel, maar inderdaad is het niet zoo bij eenig nadenken. Wij geven toe, dat het woord ambacht vroeger meer de beteekenis had van wat nu onder den naam van handwerk wordt verstaan, en misschien zou de uitdrukking vak of bedrijf meer de voorkeur verdienen.

Maar aan het begrip ambacht is onafscheidelijk verbonden de noodzakelijkheid van zekere opleiding, ongeacht of dit hand- of machinearbeid veronderstelt, en vandaar onze tegenwoordige ambachtsscholen en het ambachts-onderwijs.

Een ambacht moet dus geleerd worden en vereischt daarom leerlingen, die worden opgeleid tot bepaalde vak-kundigheden. En nu is een opleiding niet anders denkbaar dan naar zeker stelsel of methode, vandaar dat het werkelijke ambacht moet kunnen aanwijzen een leerlingwezen of -stelsel.

Houdt deze omschrijving nu even vast, en vergelijkt haar met de toestanden waarin gij u dagelijks beweegt in de werkplaats, onverschillig welke ook in ons boekbinders-bedrijf en gij zult met mij tot de erkenning komen, hoeveel er nog aan ontbreekt, om voor de onderscheiding als ambacht in aanmerking te komen. Als wij na deze waarneming van de vele tekortkomingen die wij kunnen vaststellen, open oog behouden om rond te zien naar de

middelen tot verbetering in den toestand, dan is er reeds veel gewonnen. Want alleen de geneesheer die de ziekten of den aard der kwalen kent, is aangewezen om de middelen tot bestrijding doeltreffend aan te wenden. Wil het boekbinden daarom weder in de oude eere als ambacht hersteld worden, zoo moet er gebroken worden met de oude sleur, met ingeslopen misbruiken en ingevreten verkeerdheden, en een grondige herziening ondergaan. Ongetwijfeld moeten wij allen daartoe medewerken, werkgevers en werknemers, en deze taak kan niet beter voorbereid worden, dan wanneer eerst het besef levendig is en tot een overtuiging gegroeid, dat langer voortgaan op de oude banen niet meer in overeenstemming is met den tijdgeest.

Het is de bedoeling dat deze weinige bladzijden mogen bijdragen het verlangde inzicht te verhelderen en te verdiepen in het belang van het bedrijf, als van allen welke hierin hun levensonderhoud moeten vinden.

II

In het verlangen, dat het boekbinden weder ambacht wordt, ligt stilzwijgend de bekentenis opgesloten, dat het vroeger wel zoo is geweest. Wie dat snapt, heeft niet den bal misgeslagen. Wij moeten de verleiding weerstand bieden om de historische ontwikkeling van ons vak uiteen te zetten, doch ons vergenoegen met een paar kantteekeningen die wij in ons betoog moeilijk kunnen missen. Gaan wij terug tot de vroegere gilden, dan vinden wij andere bedrijfsverhoudingen en dientengevolge andere toestanden. Het boekbinden was toen uitsluitend handwerk en de opleiding tot het ambacht in de gilden-bepalingen voldoende gewaarborgd. De voorwaarden om bekwame vakmensen te kweken waren aanwezig, de geleverde arbeid droeg een solied karakter en de kunstzin, op het ambacht toegepast, kon zich vrij bewegen. Het binden was een geschoold vak en de overgang van gezelschap tot patroon of zelfstandige werkmans minder bezwarend dan op heden. Onder deze omstandigheden was de werkplaats

de aangewezen school voor den leerling; opgeleid in deze omgeving volbracht de leerling zijn leertijd en moest vaak, door het afleggen van een proefstuk, praktisch aantoonen of het genoten onderricht het vereischte resultaat had bereikt. Dan werd de leerbrief uitgereikt en de jonggezel die zich veelzijdiger wilde bekwamen, knoopte zijn bundeltje lijfgood tezamen, nam den wandelstaf en ging op de vakreis. Ook voor de toenmalige Hollandsche boekbinders was dit niet ongewoon. In 1809 herinnerde de Dordrechtse binder Hendrik de Haas zich op vier en zeventig jarigen leeftijd nog met genoegen zijne vakreis: na Dordrecht als jonggezel te hebben verlaten, naar Amsterdam en Haarlem, vervolgens naar Amiens en Parijs om in Genève en op de doorreis in Duitschland zijne vakkundigheden aan te vullen, alsvorens hij zich in Dordrecht als boekbinder voor goed vestigde. En de reisgelegenheid in onzen tijd is verre te verkiezen boven die tegen het eind der achttiende eeuw. Door de opheffing der gilden in ons land sedert 1798 kwam er wel verandering in de geschetste verhouding, doch geen verbetering. De toenmalige moderniseering leidde, misschien ongewild, tot verslechtering van het ambacht in het algemeen. Dit alleen te wijten aan de staatkundige revolutie die het oude Europa en daarmee ons land onderging, zou onbillijk zijn. Ook het boekbinden ging een hervorming tegemoet in de uitoefening. De oude arbeids-middelen werden vervangen door nieuwe, meer mechanische, die, hoe onvolkomen ook in den aanvang, vatbaar bleken voor voortdurende verbetering. Ook de keus der materialen bleef niet langer beperkt en verdrong het vroeger onmisbare leder en perkament. Een noodzakelijke wijziging in de werkwijze kon niet langer uitblijven en het handwerk geraakte in de knel bij de opstuwende werktuigkundige ontwikkeling. Daarmede liet de behoefte aan volledige vakopleiding zich minder nadrukkelijk gevoelen. De opleiding van den leerling, vroeger als handwerk een éénheid, kon nu onderverdeeld worden. Wanneer ieder een technisch gedeelte afwerkte, kon bij goede vakkundige regeling toch het geheel worden verkregen. Volledige vakkennis was praktisch minder nood-

zakelijk als vaardigheid in de behandeling van een bepaalde bezigheid, onontbeerlijk voor het binden van het boek. Zoo ontstonden de partijwerkers, de speciale hand-, persen en sneeverguldens om niet meer te noemen. Boekbinder van huis uit, maar onder voorbehoud. Een dergelijke arbeidsverdeeling kwam het ambacht niet ten goede. Tal van werkzaamheden slopen ongemerkt het bedrijf binnen, die met boekbinden, in den engeren zin, niets uitstaande hadden en burgerden zich in. Het ouderwetsche kleinbedrijf kreeg het te benauwd binnen de oude begrenzing, ontplooi- de zich tot gemiddeld, later zelfs tot groot bedrijf. De ge- moedelijke huiselijke toenadering tusschen gezelen patroon gaf onder de nieuwe verhoudingen aanleiding tot verwijde- ring en standsverschil, met al de gevolgen daaraan ver- bonden. Al deze omstandigheden werkten mede om de op- leiding van den leerling, om de vakkennis voor den vol- wassen arbeider als een minder dringende aangelegenheid te beschouwen. De opleiding kon niet anders zijn dan ge- brekkig voor den leerjongen, en, eenmaal opgegroeid tot volwassen arbeider, moest zijne vakkennis zeer eenzijdig wezen. De werkplaats was niet meer de leerschool, omdat zij niet langer waarborg kon stellen, vereischt voor degelijk vakonderricht. De leerdwang van het oude gildewezen was opgeheven, en de verkregen vrijheid van arbeid liet zich hoe langer hoe meer kennen als een verwaarloozing van de eerste voorwaarden, om door vakbekwame arbeiders het bedrijf op hoog peil te houden. Van af dien tijd dagteekent de minderwaardigheid van ons boekbindersvak, dat en aan het bedrijf en aan hen die daarin werkzaam zijn, zooveel onverdiend oordeel en maatschappelijke achteruitgang heeft bezorgd. En zoo is het gebleven tot op dezen dag.

III

Nu zou het verkeerd wezen deze gevolgtrekking te maken dat wij tot de dagen van weleer wenschen terug te keeren. Dit is geenszins het geval. Maar wel wenschen wij

het goede te behouden, of liever datgene weder te verkrijgen, dat proefondervindelijk in alle tijden het meest waardevolle is gebleken te zijn. En dit in een kerngezond bedrijf met technisch zoo goed mogelijk onderlegde werkrachten, jongere als oudere vakgenooten. Want wat geeft ten slotte ons verbeterd lager onderwijs, als het vakonderwijs niet in gelijke mate een voorwerp is van aanhoudende zorg. Daarom: „Het boekbinden weder ambacht!" Maar dan geen paradeleus, maar de hand aan den ploeg en aanpakken. Was in onze voorafgaande historische schets veel schaduw, er straalt ook licht uit voor wie niet langer in duisternis wenschen om te gaan. Wederom staan wij op den drempel van een nieuwen tijd, en een nieuwe geest is in aantocht. Van alle zijden zwelt de drang naar verbetering, naar vernieuwing, naar opbouw van een anderen vorm van samenleving. In die worsteling moeten wij onze onzijdigheid prijsgeven. Nieuwe vraagstukken van meer algemeene en wijdere strekking vragen onze aandacht en werkkraft, aantrekkelijk door den durf van hun streven; maar zij mogen ons niet verlokken het meest voor de hand liggende belang voorbij te zien. Waar de bedrijfs-revolutie in het begin der negentiende eeuw heeft gefaald in haar uitkomst, en de resultaten tot één groote aanklacht zijn opgestapeld tegen het gevolgde systeem, moet de aanvang der 20ste eeuw beter voorbereid de loopbaan beginnen. Laat ons het gewicht dezer taak niet te licht achten. Door den tijd ingeroeste gewoonten en misbruiken zijn niet met een enkele handbeweging te verwijderen. Toch is met het zuiveringswerk reeds een begin gemaakt. De verkregen tariefsgemeenschap is in haar kortstondig bestaan met de opruimingstaak begonnen en heeft verdere doorzetting op het program van actie geplaatst. De ongebondenheid van voorheen is herleid tot meer regelmaat en overeenstemming, gepaard met meer maatschappelijk verantwoordelijkheidsgevoel. De woordentucht en discipline zijn niet langer ongenooide gasten, die men liever achter de deur zet dan ontvangt, en maken hun opwachting in telkens breder kringen. De traditioneele vrijheid is wel niet op nonactivi-

teit gesteld, maar het staat te bezien of deze kranige figuur haar tijd uitdient. In een kort tijdsbestek is reeds zooveel veranderd, dat wij niet weten waarover wij ons het meeste moeten verwonderen! Kan het zijn: over het snelle tempo der vooruitgang, of over het onuitputtelijk aanpassingsvermogen der personen in kwestie? Een ander mag er naar raden, wij constateeren eenvoudig het feit. Met deze zakelijke gegevens voor oogen, kunnen wij vrijmoediger de naaste toekomst tegemoet zien. Er is echter meer. Door het verplicht lidmaatschap en door onze moderne inrichting en werkwijze als vakorganisatie, door onze medezeggenschap in de bedrijfsaangelegenheden en om niet te vergeten onzen aanstaanden invloed op het prijsbeding, naderen wij dichter het verledene dan menig een denkt. De afstand tusschen het gesloten gilde en de bedrijfstarief-gemeenschap is meer denkbeeldig dan werkelijk. Ook in de gekozen middelen is weinig verschil. Is het prijzentarief, voor de werkgevers verplichtend, iets anders dan de prijszetting tijdens de gilden? Of is de strekking van onze maatregelen tegenover ongeorganiseerden en tarief-onwilligen een andere, dan de gildebepalingen tegen beunhazen en prijsbedervers, ondanks verschil van middelen? En zoo konden wij doorgaan tot vervelens toe. Wat wij dikwijls vooruitgang noemen, is soms een cirkelgang in de geschiedenis, en het nieuwe, dat wij denken verworven te hebben, zoo oud als de weg naar Rome.

Maar in één ding zijn wij ten achteren gebleven en dat is in onze zorg voor behoorlijke vakopleiding.

IV

Om herhaling te vermijden, hebben we reeds onzen twijfel uitgesproken, dat de tegenwoordige werkplaats juist niet is de meest aangewezen inrichting, of uitsluitend de leerschool, voor den jongen boekbinder. Dit klinkt ook weer tegenstrijdig maar is voor zeven achtste toch de zuivere waarheid. Lang niet alle werkplaatsen zijn in staat, de gelegenheid aan te bieden, die tegenwoordig vakonderwijs

als vereischte stelt. De eene heeft overwegend brocheerwerk; een ander meer partijwerk; een derde particulier-bindwerk. Hier is kantoorboekwerk de hoofdzaak, daar neemt men van alles aan wat de hand vindt te doen. Gene heeft zich bijzonder ingericht om zoo spoedig mogelijk drukkerijwerk af te leveren. Aan verscheidenheid ontbreekt het niet, maar ronduit gezegd zagen we liever meer eenheid. Want praktische bezwaren kunnen niet uitblijven. Met goeden wil doet men wel veel, maar niet alles. Wie denken zou dat dit verschijnsel specifiek Hollandsch is, bedriegt zich. Nu Duitschland voor het eerst een algemeene collectieve arbeidsovereenkomst voor het boekbindersbedrijf heeft verkregen, die van toepassing is voor het geheele rijk, is er over de voorgestelde leerlingregeling van werkgeverszijde een sterke oppositie gevoerd. Wel is de regeling aangenomen maar het feit teekent toch den bestaanden toestand. Leerling-opleiding was reeds in Duitschland inheemsch, daarom kon het beginsel onbesproken blijven. De toepassing echter was tot dusver altijd persoonlijk gebleven, met inachtneming van de gebruikelijke gewoonten. Maar de collectieve leerling-regeling stelde voorwaarden, voor allen verplichtend, en daarin werd gezien een aanranding van de persoonlijke vrijheid. Zoo schreef de regeling voor, dat alleen die werkplaatsen voor leerling-opleiding in aanmerking kwamen, waar de patroon zelf vakman is en medewerkt. Deze bepaling slaat op het kleinbedrijf. Voor het overige is opleiding toegestaan aan die werkplaatsen waar personen in blijvend dienstverband zijn opgenomen, aan wie de vakopleiding kan worden toevertrouwd. Tusschen de regels door is hieruit te lezen, dat vroeger de leerling-opleiding voor sommige werkgevers minder een zaak was van geweten, dan van winstbejag. En dat niet elke werkplaats een oefenschool was voor het boekbinden. Onze bedrijfstoestand is dus geen uitzonderingsgeval.

Wij komen nu tot de vraag wat ons in gegeven omstandigheden te doen staat? Door de aanneming van de bindersovereenkomst is mede de kwestie van leerling-op-

leiding van den theoretischen bodem der broeikas naar den kouden grond overgeplant. Op elke tien personen één leerling is wel een bescheiden begin, maar er komen toch leerlingen in ieder geval. En hun opleiding dient zoo goed mogelijk verzorgd te wezen. Wij hebben onstelang met half werk moeten vergenoegen om nu in deze kwestie er ook mede te kunnen volstaan. Misschien vinden wij een oplossing in de Duitsche regeling en daar waar het verplicht bezoek aan de school door den leerling moet geschieden binnen den dagelijkschen arbeidstijd. Waarmede duidelijk te kennen wordt gegeven dat naast het onderricht van den leerling op de werkplaats, het aanvullend onderwijs der lagere- of der vakschool noodzakelijk wordt geacht.

Zoo gaan wij verder terug naar den ouden tijd, doch nu zonder voorbijzien van wat in de tegenwoordige ons van nut is.

V

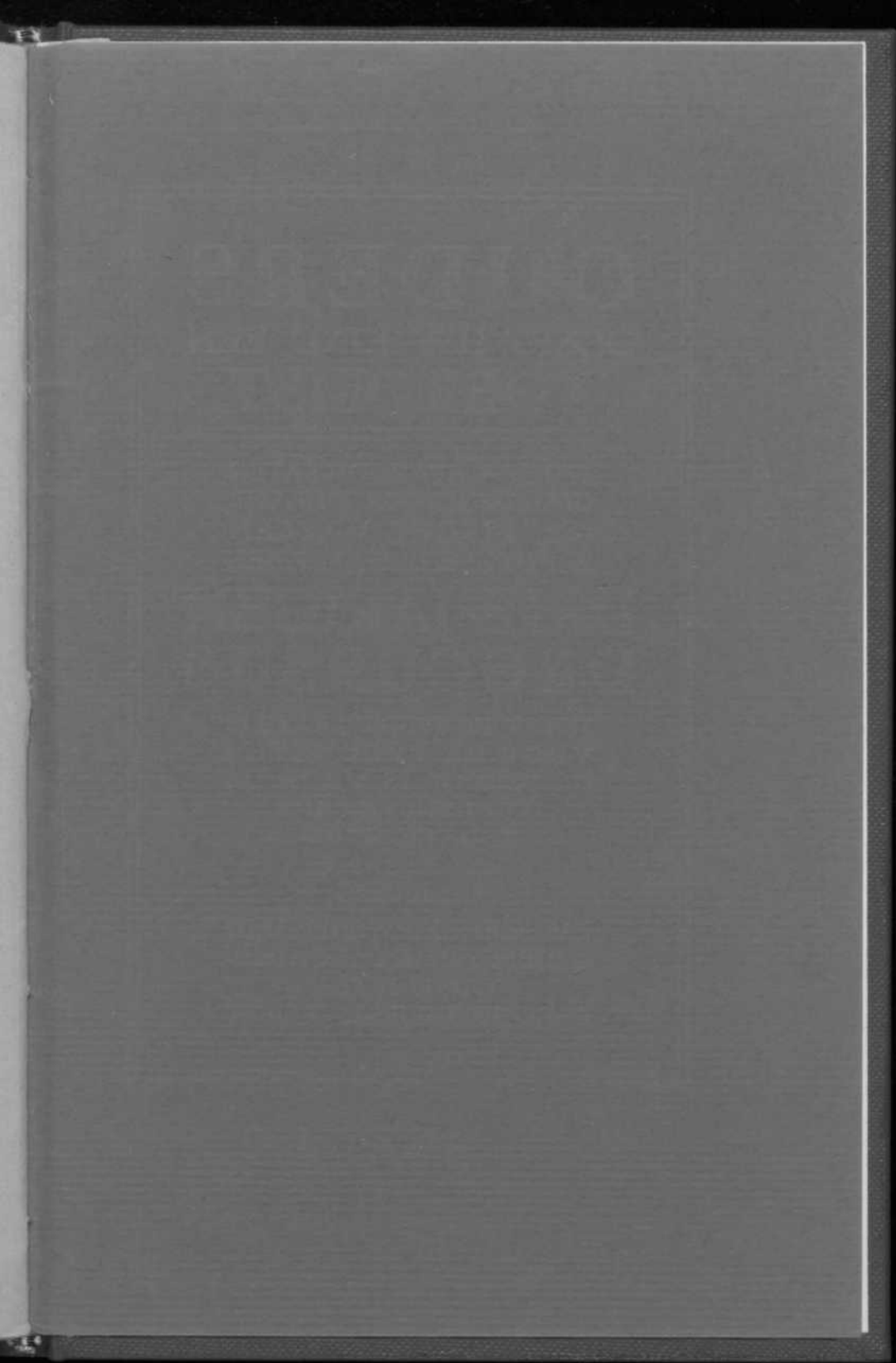
Zoo verkrijgt voor ons de vakschool een beteekenis en als instelling een waarde van zeer veel gewicht. In het leven komt zoo iets meer bij herhaling voor. Ieder op zich zelf genomen geeft het, ondanks groote verwachtingen, vaak meer teleurstelling. De werkplaats alleen onmachtig, om, gezien de verhoudingen, aan ieder leerling den waarborg te schenken eener veelzijdige opleiding; de vakschool uitsluitend meer geëigend tot theoretisch dan praktisch onderricht om met de tegenwoordige werkwijze mede te komen. Maar beide in onderlinge samenwerking als geknipt voor hetgeen wij behoeven. In plaatsen waar geen vakschool is gevestigd blijft de leemte bestaan, en is het onderricht buiten de werkplaats aangewezen op particulier initiatief. Speciale vakcursussen of speciale studieclubs kunnen hier dankbaar werk verrichten, wanneer hunne hulpmiddelen niet te beperkt zijn. Anders is dit in de weinige steden die zich het bezit kunnen veroorloven van een typografische vakschool.

Voor de opleiding van boekbinders moeten wij nog

onderscheid maken tusschen de gelegenheid van dag- en avond-onderwijs. Zoo stelt de Haagsche ambachtsschool alleen de avonduren beschikbaar, de Utrechtsche en Amsterdamsche daarentegen geven dagonderricht en avondonderwijs. Dit laatste heeft het voordeel dat overdag de toekomstige leerlingen en s'avonds, in speciale cursussen, de oudere vakgenooten het gewenschte onderricht kunnen volgen. Om ons te bepalen tot de Amsterdamsche Grafische School heeft het bestaan dezer instelling in de ruim twee jaren reeds voldoende bewezen, dat de lust om aanvullend vakonderwijs te genieten, de gestelde verwachting heeft overtroffen. Het bezoek aan den wintercursus, speciaal de boekbinderij betreffende, was van dien aard, dat het verloop der deelnemers zeer gering was, in aanmerking nemend het geregeld volgen der lessen door het herhaald overwerk. Want niets werkt meer storend op den leergang, dan onderbreking zonder schuld van den leerling. Aanbeveling, zou verdienen wanneer de werkgevers zoo mogelijk vrijstelling verleende voor die personen, welke den avondcursus bezoeken. Eerst wanneer onze leerlingregeling een vol-dongen feit is geworden, zal de Amsterdamsche Grafische School blijken te zijn een onderwijsinrichting van bijzonder vakbelang. Niet alleen voor allen die haar bezoeken en hunne kennis vermeerderen, ook voor verheffing van het bedrijf als ambacht. In meer dan een opzicht kan hare werking een zegenrijke zijn en verdient zij daarom niet alleen de belangstelling, doch wat meer zegt, den steun en medewerking van allen om haar bestaan zoo goed mogelijk te verzekeren. Een flinke moreele steun ontvangt de school reeds door de deelname aan de speciale avondcursussen van de vakgenooten. Een meer daadwerkelijke is mede te verkrijgen, door toetreding als donateur tegen een jaarlijksche contributie van een gulden. Lang genoeg is in onze kringen het gemis gevoeld van de Grafische School, mede als een bewijs van achterafstelling met andere vakken waar de bestaande ambachtsscholen wel opleiding verschaffen. Nu in dit gemis is voor-

zien en de Amsterdamsche Grafische School in omvang en beteekenis toeneemt, mogen wij niet achterblijven, waar het Rijk en Gemeente op onbekrompen wijze haar voortbestaan mogelijk maken, mede een steentje bij te dragen.

Er is over ons onderwerp meer te vertellen dan men van een eenvoudig vlugschrift mag verlangen. Misschien komt later ongezoekt de gelegenheid meer in details te treden. Voorloopig meenen wij te kunnen volstaan met deze weinige bladzijden, om de belangen in ons bindersvak op te wekken, die het volkomen verdient, haar ontwikkeling in den loop van den tijd meer tot gemeen goed van allen te maken, en de aandacht te vestigen op een nuttige instelling van jongen datum in de plaats onzer inwoning, die wij anders achteloos voorbijgaan. Als daarmede het beoogde doel bereikt wordt is onze arbeid niet te vergeefs geweest.

OUDERS

GEEFT UW KIND EEN
TOEKOMST

WILT GE UW ZOON LATEN
OPLEIDEN VOOR EEN DER
GRAFISCHE VAKKEN
ZENDT HEM DAN NAARDEN

DRIE-JARIGEN DAGCURSUS

WANT DE WERKPLAATS IS
VOOR DE PRODUCTIE;
DE SCHOOL IS VOOR DE
OPLEIDING, EN UW
ZOON HEEFT BE-
HOEFTE AAN
OPLEIDING

AVONDONDERWIJS IS GOED
GEDEELTELIJK DAGONDER-
WIJS IS BETER
DAGONDERWIJS IS 'T BEST

